

A késlekedés ára

Amióta csak tagjaivá váltunk az európai közösségnek, az EU források fölhasználásával bajok vannak mifelénk, noha ennek korántsem kellene így lennie: az uniós pénzeknek ugyanis a nemzetgazdaságban kellene hasznosulniuk. Mindez elemi érdeke mindnyájuknak, hiszen a gazdaság többletforrásait ez jelenti. Jól és okosan kellene e fölhajtóerővel, motivációs tényezővel, s nem utolsósorban hatalmas pénzösszegekkel gazdálkodni. Mert az oda nem figyelés, a hanyag munka, és a késlekedés árát nekünk kell majd közösen megfizetni.

Már 2007-ben azt jeleztem a frissen megalakult monitoring-bizottság tagjaként, hogy minden uniós pályázatnak, kiírásnak csak egy célja lehet: az ország érdekeinek szem előtt tartása. Minden pályázatban a közérdeknek kell állnia. Ez vonatkozik a megvalósítandó tervekre, és arra az összetett folyamatra is, amely az uniós projektek előkészítési gyakorlatát, végrehajtását, az abban közreműködő intézményrendszert, valamint az irányítási hatóságokat, a regionális operatív bizottságokat illeti. Mindez számomra, a magyar mérnökség számára akkor is, azóta is evidencia.

Egy esztendővel később, 2008-ban, a kezdeti hibákat, gyermekbetegségeket látva arra mutattam rá, hogy az Új Magyarország Terv forrásainak felhasználását a mérnöki tevékenység oldaláról fel kell gyorsítani, és erre többek között a Magyar Nemzet hasábjain is felhívtam a figyelmet. Azzal érveltem, hogy kevés az engedéllyel és kivitelezhető tervvel rendelkező beruházás, ez pedig késlelteti az elnyert pénzek felhasználását, illetve az uniós pénzek lehívását. Más uniós tagországok gyakorlata alapján azt javasoltam, készüljön minél több terv, hogy pályázati kiírás esetén legyen mivel indulni, továbbá hogy sikeres pályázat esetén késlekedés nélkül indítani lehessen a beruházást. Mérnöki kamarai számítások szerint a tervek előzetes elkészítése anyagilag is megtérülne, hiszen a nyertes pályázó a meglevő tervet önerőként tudná felmutatni, a kiíró szervezet pedig a meghirdetendő keret tervezésében tudna segítséget nyújtani.

Amikor múlt év nyarán az Orbán-kormány megalakult, új időszámítást javasoltam az uniós pénzek fölhasználásában. Mindannyian láttuk ugyanis, hová vezetett 2010 előtt az állami és uniós források pazarló, koncepciótlan, több esetben parciális politikai érdekeket szolgáló felhasználása. Azt is megtapasztaltuk, hogy milyen következményekkel jár, amikor fejlesztési kérdésekben – legyenek azok nemzetgazdasági vagy helyi szintűek –, nincsen világos megrendelői elképzelés, és mivel jár, ha a döntéshozók csakis a piac mindenhatóságát hirdetik. S végül a bőrünkön éreztük a riasztó méreteket öltött korrupciót, az állam által is generált, döbbenetes összegű láncartozások jelenségét. Akkor azt írtam, bízom abban, hogy a hibás, hiányos ismereteken alapuló szemléleten végre túllépünk. Ez sajnos nem pontosan így történt.

Amikor először olvastam az Új Széchenyi Tervet, azt gondoltam, helyes az irány, hiszen ez a gazdaságpolitikai program a rendelkezésre álló források, ezen belül az uniós lehetőségek hatékony felhasználására törekszik. Ésszerűsíti továbbá a közbeszerzések és a beruházások engedélyezési eljárásait, ezekkel pedig felgyorsíthatók a műszaki előkészítési, tervezési, és kivitelezési folyamatok. Ismert, hogy a nemzetgazdasági beruházások megvalósíthatóságát alapvetően befolyásolja a közbeszerzési eljárás tisztasága, rugalmassága, és átláthatósága. Jogalkotási cél, hogy a beruházások előkészítése, lebonyolítása gördülékenyen, bürokrácia mentesen történjen. Ebben is előrelépés várt a magyar mérnöktársadalom, de ez eddig óhaj maradt csupán.

A zavarokat szinte ugyanazok az elemek okozzák: legfőképpen az, hogy a projektek – elegendő idő és tisztességes díjazás híján – továbbra sincsenek megfelelően előkészítve, s nem születtek meg a fejlesztéseket rendszerbe foglaló, összehangoló ágazati stratégiák sem. Az uniós beruházások lebonyolításának létezik egy európai eljárásrendje, és van ennek egy hazai adaptációja. A kettő ma nem ugyanaz. A mi támogatás-közvetítési rendszerünk túlbonyolított, nehezen átlátható, és lassú. Mert ilyenné formálta a rátelepedő honi politika akarat, és mert Magyarország érdekérvényesítő képessége Brüsszel felé az utóbbi években igen gyenge lábakon állt. Az elsődleges feladat most az lenne, hogy az egész túlbürokratizált struktúrát „visszapuhítsuk” az EU által elvárt minimumszintre,

és szakítsunk végre a piaci negatív árspirál kialakulásáért felelős, áralapú kiválasztási gyakorlattal. A hazai közbeszerzésekben szinte kizárólag a legalacsonyabb ár a döntő bírálati szempont, ami nem veszi figyelembe többek között sem a különböző műszaki megoldásokat, sem az ebből fakadó üzemeltetési költségek jelentős eltérését, sőt gyakran még a várható élettartamot sem. Tényleg azt gondoljuk, hogy a ma legolcsóbb a későbbiekben a legolcsóbb?!

Ha nem fizetik meg reális áron a tervezést, majd azt követően a kivitelezést is, a megbízók kódolják az építési folyamatban a rossz munkavégzést, a gyenge minőséget, az állandó szerződés módosításokat. Megoldandó probléma a közalkalmazotti mérnökállomány kérdése is: a közszférából, az önkormányzati apparátusokból fájóan hiányzik ma az a képzett műszaki szakembergárda, amely képes gazdasági számításokkal, költség-haszon elemzésekkel már a projektindulás előtt segíteni a megrendelői döntéseket, a megvalósulás során pedig a „jó gazda szemével” végigkísérni a közpénzek felhasználását. Erre jelenthetne megoldást a mérnöki kamara kezdeményezése, a települési főmérnöki rendszer bevezetése.

Abban is előrelépést reméltünk, hogy az alkotó mérnöki tevékenység fölértékelődik, és a tervezéstől a kivitelezésig a fejről a talpára áll a rendszer, hiszen a beruházásokkal összefüggő feladatok kétharmada bizony műszaki-mérnöki munkát igényel. Előrefelé ebben sem sikerült lépünk, sőt. Válságos idők köszöntöttek be. Napjainkra már a mérnökcégek pusztán működése is veszélybe került: kevés a munka a piacon és arcpirítóan alacsony a díjazás. Az egykor jól jövedelmező, értékteremtő mérnöki praxist egyre többen kénytelenek feladni. Az uniós társfinanszírozású projektekben szerepet vállalt mérnökállalkozások jelentős részénél pedig sosem látott mértékeket öltött az állam tartozása: kintlévőségeik éves árbevételük 40-50%-át is meghaladják, nem ritkák az aláírt teljesítésű, másfél-két éve ki nem fizetett számlák. A következmények már most is rendkívül súlyosak: leépítések, csődök, tönkrement egzisztenciák. Szakembereink kivándorlása, a hazai mérnökirodák külföldi tulajdonba kerülése, tevékenységük lassú elsorvasztása. Mindezek pótolhatatlan veszteségeket okoznak Magyarországnak.

Vajon megengedhetjük magunknak, hogy ne érvényesüljön a patrióta szemlélet, vagy hogy a nyugati megbízók gyarmatként kezeljenek bennünket? Megengedhetjük, hogy az utóbbi években európai színvonalra emelkedett tervezőcégek minőségi engedményeket tegyenek? Hogy az engedélyezési eljárásokat mind a hazai, mind a külföldi kézben lévő közműellátók hátráltassák, és hogy az ország érdekét fölülírják a különféle lobbiz csoportok érdekei? Hogy a magyar állam által kreált és finanszírozott intézmények packázzanak a számlák kifizetésénél? A válasz egyértelműen: nem! A közérdek az első. Mérnöki köztisztviselőink számos javaslattal élt eddig is, és élni fog a következőkben is a magyar nemzetgazdaság, a közjó érdekében, s készek vagyunk minden segítséget megadni ahhoz is, hogy a még mindig bőséges uniós forrásokat Magyarország az eddigieknél hatékonyabban pumpálhassa át kiéhezett piacaira. Ehhez persze az egyértelmű politikai akarat mellett az is kell: a fejlesztési tárca komolyan vegye azt a deklarált célt, hogy a brüsszeli források gyorsabb kiáramoltatásával pörgessük fel vergődő gazdaságunkat.

Aki gyorsan ad, kétszer ad – tartja a közmondás bölcsessége. Tartsuk mi is magunkat ehhez. A rendelkezésre álló uniós források felhasználásához, a beruházások tervezéséhez nagyszámban kezdődjenek meg a projektek mindenki számára elérhető és részvételt biztosító tervezési pályázati kiírásai. Ennek szolgálatába kell állítani az új közbeszerzési törvényt, a díjszabást, a szabványok elérhetőségét javító intézkedéseket, és a munkát adó mérnöki mikro- és kisvállalkozások megbecsülését – a társadalom minden szintjén. Bizony jóval előbbre járnánk annál, ahol most tartunk, ha minél hamarabb megszüntetnénk a versenyeljárások anomáliáit, ha a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (közreműködő szervezeteivel egyetemben) jobban odafigyelne az uniós források elköltésének mikéntjére, ha szigorú kontroll működne a munkák beárazásában, ha megszűnne a negatív árspirál, ha az előleggarancia-rendszer beépítésével helyreállna a szereplők közötti bizalom, ha mindenütt, ahol szükség van rá, biztosított lenne a mérnöki jelenlét és szaktudás, valamint betartatnák a tervezés egymásra épülő rendszerét.

De csak akkor. Az uniós források lehívásához azonnali intézkedések szükségesek. A célok, a teendőik és a szereplők adottak, ismertek. Lépnünk kell. Késlekedés nélkül.

A szerző a Budapest és Pest Megyei Mérnöki Kamara elnöke, a Magyar Mérnöki Kamara alelnöke